

Božena Brenc, Osnovna šola Gustava Šiliha Laporje

PRIMOŽ TRUBAR IN PROTESTANTIZEM PRI POUKU SLOVENŠČINE V 9. RAZREDU

↳ V prispevku pišem o tem, kako naši učenci spoznavajo Primoža Trubarja, druge predstavnike protestantizma in reformacije ter čas, v katerem so delovali. Podrobno predstavim izvedbo zadnjega sklopa na to temo, Začetki slovenske književnosti, ki mu pri slovenščini v 9. razredu posvetimo tri šolske ure.

Organizacijska priprava

Naša šola je po številu učencev in učiteljev med manjšimi, saj imamo le po en oddelek vsakega razreda. V generaciji, s katero sem pridobila opisano izkušnjo, je bilo v 9. razredu 19 učencev. Od 8. razreda naprej smo jih delili na dve heterogeni učni skupini, sama sem delala s prvo. Sestavljalo jo je 9 učencev, ki so bili tako različni, da so za učitelje pogosto predstavljali izziv, kako pouk uspešno individualizirati in diferencirati, hkrati pa so imeli tudi lastnosti, potrebne za uspešno sodelovalno učenje, to so na primer sposobnosti prevzemanja različnih vlog v različnih skupinah, sodelovanje pri doseganju istih ciljev, odgovornost za prevzemanje in opravljanje nalog ter skupna analiza dela. Nekaj učencev je bilo nadarjenih na različnih področjih, in sicer predvsem na intelektualnem, voditeljskem in učnem. V skupini ni bilo nobenega učenca z dodatno strokovno pomočjo ali individualnim programom.

Ker na OŠ Gustava Šiliha Laporje izvajamo fleksibilni predmetnik in že nekaj let načrtno razvijamo delo z bralnimi učnimi strategijami s poudarkom na daljših avtentičnih besedilih, nam ustreza urnik, v katerem je večina blok ur. Delo načrtujemo po sklopih.

Odločila sem se, da bodo tokrat učenci najprej v treh homogenih skupinah usmerjeno brali tri odlomke iz Aškerčeve pesnitve Primož Trubar ter napovedali temo/naslov sklopa. Nato bodo poslušali neumetnostno besedilo o Primožu Trubarju in tiho prebrali neumetnostno besedilo o reformaciji ter s pozornim poslušanjem in poljubnimi bralnimi učnimi strategijami iskali ključne besede. Te bodo zapisali na tablo in v zvezke, nato pa jih bodo uporabili kot osnovo za pisno in ustno predstavitev Primoža Trubarja ter njegovega časa na koncu sklopa.

Predstavitev so morali pripraviti vsi učenci, prav tako so vsi morali v zvezek prepisati miselni vzorec, ki je nastajal na tabli, in napisati povzetek. Na tak način so učenci delali velikokrat, edina posebnost je bilo pridobivanje informacij iz umetnostnega besedila.

Predznanje učencev

V 8. razredu je pri zgodovini med obveznimi temami Spremenjena politična in verska podoba Evrope. Z učiteljico zgodovine izvedeva medpredmetno povezavo med zgodovino, slovenščino in knjižničnim informacijskim znanjem. Medpredmetne povezave so na naši šoli že nekaj let stalnica, vsako šolsko leto jih največ izvedemo v posebnem projektne tednu na določeno temo (bonton, poklici, Laporje, stari Rim), sicer pa jih načrtujemo, ko se avgusta pripravljamo na novo šolsko leto. Omenjeno povezavo sva tokrat izvedli že tretjič. V dveh urah učenci dosežejo naslednja cilja iz učnega načrta za zgodovino: navedejo imena in dela slovenskih protestantov ter opišejo pomen njihovega delovanja za razvoj slovenske kulture. V skupinah iščejo informacije v knjižnih virih in na svetovnem spletu ter pripravijo predstavitev. Pred tem se (cilji knjižnično informacijskega znanja) pogovorimo o vrednotenju spletnih strani in drugih informacijskih virov, pravilih kakovostne predstavitve ter navajanju virov. Kot slovenistka nato med posameznimi predstavitevami oz. po njih dodam še kako zanimivost, s katero opozorim, da se prav s protestantskimi pisci začne slovenska književnost v širšem pomenu.

V 9. razredu učenci pri slovenščini v sklopu Slovenski jezik skozi stoletja spoznajo vpliv Primoža Trubarja na nastanek slovenskega knjižnega jezika in nato v sklopu Začetki slovenske književnosti še njegov pomen za slovensko književnost. Pišem o izvedbi zadnjega sklopa.

Za priklic predznanja sem učencem postavila nekaj vprašanj o Primožu Trubarju in njegovem času, na katera so večinoma odgovorili pravilno, ter nekaj odprtih vprašanj o njihovem odnosu do slovenščine in književnosti slovenskih avtorjev.

Začetki slovenske književnosti

Cilji

Izmed ciljev s področij jezika in književnosti v 3. VIO sem za ta sklop izbrala naslednje: spoznavajo slovensko književnost in se usposabljaajo za razumevanje ter doživljanje besedne umetnosti; spodbujajo in negujejo pozitiven odnos do književnih del in njihovih ustvarjalcev; učijo se učenja; spoznavajo in ponavljajo bistvene značilnosti literarno-zgodovinskega obdobja; spoznajo Trubarjev pomen za razvoj slovenske književnosti in jezika ter pregledno druge protestantske pisce in pomen njihovega dela; spoznavajo začetke slovenskega knjižnega jezika; delajo z daljšimi avtentičnimi besedili; interpretativno berejo. Nekateri cilji so konkretni in sem lahko med ponavljanjem in utrjevanjem, preverjanjem in ocenjevanjem preverila, da so jih učenci dosegli; nekateri pa so dolgoročni ali celo vseživljenjski in bi jih lahko izbrala še večkrat, kot jih. Aškerčeva pesnitev se mi je na primer zdelo prava za oblikovanje pozitivnega odnosa do književnih del, saj učenci včasih pokažejo negativen odnos do težjih in starejših besedil že ob prvem stiku z njimi. Tokrat so dokazali, da so take predsodke že presegli in jim daljša avtentična besedila niso tuja; delo z njimi smo učitelji vključili med smernice za delo, ki jih oblikujemo na podlagi analize NPZ v prejšnjem šolskem letu.

Potek učnih ur

Napoved teme

Učencem sem povedala, da bodo s tem, ko bodo vse tri homogene skupine, na katere sem jih razdelila, rešile prvo nalogo, sami napovedali temo učnega sklopa; torej se ji bom jaz med dajanjem navodil izogibala.

Nastavila sem miselni vzorec, s pomočjo katerega so določili temo/naslov sklopa. Naslov so sestavili iz imena osebe, o kateri so brali, in imena obdobja, v katerem je ta ustvarjala. Vsak podatek o osebi ali obdobju, ki so ga med natančnim branjem odkrili, so si torej označili ali izpisali, po branju pa so vse te ključne besede zapisali na tabelsko sliko. Kar so napisali na tablo, so prepisali v zvezke.

Dodala sem še pojasnilo, da bodo tokrat novo znanje pridobivali z branjem umetnostnega besedila, kar bo zanje izziv in gotovo tudi prijetna sprememba. Besedilo je zahtevno, toda če si bodo delo dobro organizirali (vsak od njih prebere določen del, razlago starih in drugih neznanih besed poiščejo v slovarju), bodo dosegli vsebinske cilje in ob tem dobili še vtis o umetnostnem besedilu, ki ga sicer ne obravnavamo. Nato sem jim razdelila odlomke iz Aškerčeve zgodovinske epske pesnitve Primož Trubar ter naloge.

Obravnava nove snovi

V nadaljevanju prilagam delovne liste: odlomke iz pesnitve in naloge za homogene skupine učencev.

Skupine so svoje delo predstavile tako, da so učenci najprej interpretativno prebrali odlomek iz pesnitve, in sicer kjer je to mogoče, ker nastopa več književnih oseb, po vlogah, da so z besedilom, iz katerega so izhajali, seznanili tudi učence drugih dveh skupin. V tej učni skupini nihče ni imel težav z branjem, tako da je branje po vlogah prispevalo k dobri interpretaciji in nekoliko upočasnilo hitre bralce. Nato so na tabelsko sliko dodajali ključne besede. Hkrati so vsi oblikovali tudi zapise v zvezke, vendar ne nujno v taki obliki, kot je nastajala na tabli, nekateri učenci so se navadili ključne besede zapisovati kot alineje. Med pregledovanjem njihovih zapisov sem pozorna izključno na vsebino ter pravilnost; delajo jih namreč zato, da se urijo v uporabi bralnih učnih strategij in povzemanju vsebin ter jih kasneje uporabljajo pri ponavljanju in utrjevanju snovi.

Predvidela sem, da bodo učenci v miselni vzorec vpisali naslednje ključne besede: Trst, Raščica, Reka, Salzburg, Dunaj, Celje (prva skupina); neomažen značaj, pošten, zvest svojemu prepričanju, turški vdori, kmečki punti, Martin Luter (druga skupina); v Celju zelo dobro sprejet pridigar, Sveto pismo zna na pamet, »vidi« ljudem v dušo, njegovo poslanstvo je učiti in pokazati pravo pot ter delati proti nevednosti in neizobraženosti, ljubi resnico in razum (tretja skupina).

Učenci so v miselni vzorec vpisali večino ključnih besed in na osnovi teh ter predznanja ugotovili, da je tema učnega sklopa Primož Trubar in protestantizem.

Med manj znanimi/neznanimi besedami, za katere so iskali razlago, so me nekatere, na primer talar, svečenik, pravdati in puntati, presenetile. Menim, da jih učenci sicer poznajo, toda, ker so jih prebrali v avtentičnem umetnostnem besedilu, ki je od njih zahtevalo precej truda, so jih zaznali kot moteče za razumevanje. Za te besede so morali poiskati razlago v SSKJ, tako da ne vem, koliko pomoči in asociacij bi potrebovali, da bi prepoznali njihov pomen brez jezikovnega priročnika. Sicer so kot neznane zaznali predvsem zastarele in starinske besede, kar je pogosto tudi, ko berejo umetnostna besedila predstavnikov realizma na Slovenskem, čeprav te besede spominjajo na sosednje jezike ali so celo enake.. Slovanski jeziki narodov iz bivše Jugoslavije današnjim osnovnošolcem v Laporju niso blizu.

V nadaljevanju so učenci delali v dveh sodelovalnih skupinah. Miselni vzorec na tabli so dopolnjevali s podatki iz dveh neumetnostnih besedilih z naslovoma Primož Trubar in Reformacija, turški vdori in kmečki upori, ki ju prilagam. Prvo besedilo sem jim glasno prebrala, morali so torej pozorno poslušati, drugo pa so prebrali tiho. V obeh primerih so ključne besede zapisovali v zvezek in se nato v skupini pogovorili ter po potrebi kaj popravili ali dodali, preden so jih napisali še na tabelsko sliko.

Zaključni del

V zaključnem delu so učenci predstavili svoje povzetke, jih (samo)vrednotili in dopolnjevali. Najprej sem jih vprašala, če želi kdo govorno nastopiti, ker meni, da je delo dobro opravil, ali pa (nasprotno) ni prepričan, da mu je uspelo, in želi povratno informacijo. Tokrat se ni javil nihče, zato sem štiri učence (po dva iz vsake skupine) povabila, da predstavijo svoje povzetke. Dva za predstavitev nista potrebovala drugega kot ključne besede na tabli, dva učenca pa sta si pomagala s povzetkom, ki sta ga zapisala v zvezek, eden je večinoma bral. Učenci so si med poslušanjem povzetkov ali takoj po njem izdelke v svojih zvezkih dopolnili ali popravili. Kot vedno sem tudi tokrat tri izzvala, naj povedo, ali so, ko so svoje povzetke primerjali z drugimi, kaj spremenili. Ena učenka je prečrtala nekaj podatkov, za katere je ugotovila, da jih drugi niso vključili in po vsej verjetnosti niso bistveni. Učenka je bila sicer zelo natančna in se je pravilno odločila, da je povzetek skrajšala.

Na vprašanje, kako ocenjujejo opisani način dela, so učenci večinoma odgovorili, da je bilo delo z avtentičnim umetnostnim besedilom težje kot z neumetnostnim, da so si veliko zapomnili že med delom z besedilom, torej poslušanjem in usmerjenim branjem ter iskanjem podatkov, in da je čas hitro minil.

Vodenje sklepnega dela sem prevzela jaz. Ker so bili trije učenci od devetih odsotni, sem nekaj njihovega dela razdelila med druge, nekaj ključnih besed, pomembnih za kakovostni povzetek, pa sem v miselni vzorec dodala sama; kljub temu je zmanjkalo časa za ogled nekaterih posnetkov, ki sem jih pripravila, ter reševanje kviza o Primožu Trubarju, ki naj bi ga vodil in usmerjal učenec z voditeljskimi sposobnostmi. To gradivo smo kasneje uporabili pri ponavljanju in utrjevanju.

 POVZETEK

V treh učnih urah so se učenci pri slovenščini učili o Primožu Trubarju in protestantizmu ter pomenu avtorja in dobe za slovensko književnost. Do znanja so prihajali samostojno, in sicer z usmerjenim branjem (najprej) umetnostnega in (nato še) neumetnostnega besedila, označevanjem in izpisovanjem ključnih besed, poslušanjem ter s pomočjo predznanja. Zaradi velike količine informacij je bilo potrebno sodelovalno učenje. Na koncu sklopa so nekateri že dosegli zastavljene cilje, drugi pa so jih dosegli delno, saj so bili vsi bogatejši za pomembno izkušnjo, ki sem jo navedla med cilji: učili so se učiti. Učenci, ki vsebinskih ciljev še niso usvojili, so jih kasneje s samostojnim učenjem ter ponavljanjem in utrjevanjem pri pouku, sem ugotovila z analizo preverjanja in ocenjevanja.

 Viri in literatura

- Aškerc, A., 1985: *Zbrano delo, tretja knjiga*. Ur. France Bernik. Ljubljana: DZS.
- Javoršek, J., 2008: Primož Trubar. Ljubljana: *Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar*.
- Jesenovec, A. in Lenardič, L., 1998: *Književnost na maturi .99: priročnik*. Mengeš: ICO.
- Korošec, V., 2007: *Stezi do besedne umetnosti 1: delovni zvezek za pouk slovenskega jezika in književnosti v 1. letniku gimnazij in srednjih šol*. Ljubljana: Rokus Klett.
- Kos, J., 2009: *Svet književnosti 1: učbenik*. Maribor: Obzorja.
- *Kurikul knjižnično informacijsko znanje [2008]*. Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport in Zavod RS za šolstvo. Dostopno: http://www.zrss.si/pdf/080711123601_L-k-knjiznicno_informacijsko_znanje_os-sprejeto.pdf [22. 4. 2014].
- Primož Trubar. Dostopno: http://sl.wikipedia.org/wiki/Primo%C5%BE_Trubar [21. 11. 2013].
- Primož Trubar in Trubarjeva domačija na Rašici. Dostopno: <http://www.mega-kviz.si/MegaKviz.aspx?archive=yes&pid=2> [21. 11. 2013].
- Rajhman, J., 1986: *Trubarjev svet*. Trst: Založništvo Tržaškega tiska.
- Učni načrt za slovenščino [2011]. Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport in Zavod RS za šolstvo. Dostopno: http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_slovenscina_OS.pdf [22. 4. 2014].
- Učni načrt za zgodovino [2011]. Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport in Zavod RS za šolstvo. Dostopno: http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_zgodovina.pdf [22. 4. 2014].

Priloga 1: Odlomek iz pesnitve (prva skupina)

Na vrtu svojem pod košato lipo
sedi na klopi stari škof Bonomo.

Molitvenik leži pred njim zaprt
na mizici kamniti in preprosti.

/.../

Pomlad v pristanu tudi je tržaškem.

/.../

Že jemlje v roke knjigo – kar za hrbtom
od katedrale, od palače sem
zasliši šum korakov, in ta hip
duhovnik mlad, širokopleč, krepak,
oblečen v črn talar, stoji pred njim.

/.../

»Prihajam po slovó, častiti škof!

Pač teže nego Vam ta hip je meni.

Vi bili ste mi pravi dobri oče ...

Kar pomnim, bil sem siromak na svetu.

Še deček sem ostavil rojstno vas,

preljubo, tiho Raščico in svojce –

pa hajd na Reko v prve male šole!

Od tam sem prišel v nemški Solnograd.

Potem sem romal na cesarski Dunaj.

Študent slovenski bil sem Vam ubog

v latinskih šolah, da se Bog usmili!

/.../

»Bila je zame sreča, da tačas

na Dunaju ste škofovali Vi.

Kako še živo pomnim tisti dan!

To je bilo pred leti petimi.

/.../

In ko ste preselili se nato

še tisto leto dol v naš južni Trst,

s seboj ste vzeli bili me. Do danes

vzgojitelj bili moj ste in učitelj!

In letos pomazilili ste me

za svečenika, preskrbeli mi

pastirsko prvo službo v daljnem Celju.

Kako se naj zahvalim Vam dostojno?»

/.../

»In česar potrebuješ za začetek,

to znaš. Poznaš krščanski nauk ves

in v Svetem pismu si povsod doma.

V retoriki cerkveni si izurjen.

Jezikov si naučil se koristnih.

Slovenec si in govoriš po laško,

hrvaško, nemško ter latinsko znaš ...

/.../

Če svečenik si, bodi ljudstvu svečnik

in sveti mu z zgledi dobrimi!

Med tujce ne, med brate pojdeš svoje.

In ljudstvo svoje ljubiš, kakor vem.

/.../

pa naj črtijo te nevedneži,

pa naj preganjajo te farizeji

in zlobneži ti naj grozijo s smrtjo!

(Aškerc, A., 1985: Zbrano delo, tretja knjiga. Ur. France Ber-
nik. Ljubljana: DZS.)

Priloga 2: Naloge ob pesnitvi (prva skupina)

1. skupina

Pred sabo imate odlomek iz Aškerčeve zgodovinske epske pesnitve. Za manj znane besede poiščite razlago v SSKJ.

Tiho preberite odlomek. Ugotovili boste, da se osebi v odlomku poslavljata. Iz njunega pogovora izvemo marsikaj o osebi, ki odhaja. Od kod? Kam? **Kje** vse je ta oseba že bila? Kaj pove o sebi? Katere so njene **dobre lastnosti**? Pripravite se, da boste o tem pripovedovali sošolcem. Izpišite/označite si **ključne besede**, ki jih boste prispevali k skupni tabelski sliki.

Poskusite ugotoviti, kateri resnični osebnosti iz slovenske zgodovine je Aškerc posvetil pesnitev ob 400-letnici njenega rojstva.

Pripravite se na glasno branje odlomka (po **vlogah**).

Priloga 3: Odlomek iz pesnitve (druga skupina)

Čas naš je resen. Star sem že, a čutim,
da res poraja doba nam se nova.

/.../

V Italiji so vstali iz grobov
pisatelji poganski in njih duh
koraka zmagovito po Evropi.

/.../

Od vzhoda tam, od starega Bizanca
razliva pa povodenj se osmanska
podirajoča cerkve in kraljestva,
razrušujoča in požigajoča
krščanska mesta. Kdo ustavi nam
naval razbojnikov, Turčinov divjih?
Kdaj domovina bo imela mir
pred silovitimi neverniki? ...
In ljudstvo naše, prej tako pokorno
oblastim svojim, punta se
predrzo.

Pomiril ni se še slovenski kmet
izza ustanka zadnjega. Na tihem
še tli osvete iskra pod pepelom.

/.../

No, ljudstvo tlačiti se več ne dá
o stari pravdi poje pesem svojo.

/.../

In kaj godi tam gori se na Nemškem?

Menih odpadli, smeli Martin Luter,
poziva v boj rojake proti Rimu!

/.../

In cerkev naša starodavna rimska?
Zaspale svoje mane si oči.
Pripravljena ni bila na napad.
Ves zbegan tabor je katoliški.

/.../

Tako odhajaš ti od mene /.../
na ocean življenja mlad mornar.
In, dragi brat, v nevihti dandanašnji
mornarju treba pač, da cel je mož!
In ti si mož, značaj si neomajen,
poštene poti mlad si že privajen,
ki mi nikoli je ne izgrešiš;
vodnice zvezde ti ne izgubiš
izpred oči in zvezda svetla tá,
ki vodi vselej pravega moža,
prepričanje je tvoje. Tó te vódi!
Po ravni poti skoz življenje hôdi
in zadovoljen bode Bog s teboj
in blagoslavljal te bo narod tvoj ...«

(Aškerc, A., 1985: Zbrano delo, tretja knjiga. Ur. France Bernik. Ljubljana: DZS.)

Priloga 4: Naloge ob pesnitvi (druga skupina)

2. skupina

Pred sabo imate odlomek iz Aškerčeve zgodovinske epske pesnitve. Za manj znane besede poiščite razlago v SSKJ.

Tiho preberite odlomek. Ugotovili boste, da besedilo, ki ga imate pred sabo, v celoti govori ena oseba. Gre za del dolgega pogovora, ki ga imata ta oseba (škof Bonomo) in oseba, ki odhaja. Za škofa Bonoma bi lahko rekli, da je mentor ali celo učitelj osebe, ki ji govori. Iz njegovega govora izvemo marsikaj o **času, v katerem živita**, in **osebi**, ki ji je ves ta govor namenjen. Razberite, za katere pomembne zgodovinske dogodke gre, in jih poskušajte na podlagi svojega predznanja časovno umestiti. Katero **lastnost** odhajajočega pohvali škof Bonomo v zadnjem delu odlomka? Pripravite tudi **ključne besede**, ki jih boste prispevali k skupni tabelski sliki.

Poskusite ugotoviti, kateri resnični osebnosti iz slovenske zgodovine je Aškerc posvetil pesnitev ob 400-letnici njenega rojstva.

Pripravite se na glasno branje odlomka (besedilo si **smiselno** razdelite).

Priloga 5: Odlomek iz pesnitve (tretja skupina)

Sedmi sejmar

A vi Celjeni menda ste srečnejši.
Pred svetim Maksimilijanom davi
vse trlo se meščanov je in kmetov,
ki silili so v cerkev k opraviču.
Pri vratih sem postal bil radoveden
in pridige celo ujel sem kos.
Govoril je slovensko mašnik mlad.
Od kod je prišel k vam ta beli vran?

Krčmar

Pri nas kaplan je šele leto dni
in vse ga čisla, ljubi, obožava.
Učen je in goreč. Beseda naša
iz ust mu teče kakor laško olje.
Poslušati ga nam je prava slast.
Vse Sveto pismo menda zna na pamet.
Tako govoril v Celju ni še nihče.
Sam Bog ve, v čem je pravzaprav prečudna
njegovih pridig moč. Če govori,
ne slišim le besed iz ust njegovih,
jaz tudi čutim, veste, v srcu čutim,
kar ta duhovnik mladi govori.
In zdi se mi, da gleda mi v dno duše
in ve za grehe moje in slabosti.
Pa ne da bi me zmerjal in obsojal
na pekla dno gorečega ko drugi –

Pridigar

Rad sem z vami, in če obistini
se, kar je slišal naš gospod baron,
težko zares bi ločil se od Celja ...
Učiti ljudstvo – to poklic je moj.
In kaj pač naj učim, če ne resnico
in pa ljubezen! Ako prosi hleba
slovenska srenja me, naj dam ji kamen?
In če sam vidim z jasnimi očmi,
al nisem dolžen, da pokažem drugim,
kod vodi prava pot iz teme zmot?
Gorjé jim pa, če slepce vodi slepec!
Največje zlo med našim dobrim ljudstvom,
studeneč kalni, iz katerega
izvira toliko nesreč na svetu,
nevednost je, neizobraženost!

/.../

Moj cilj je jasen. Le resnica čista
nas more rešiti. In kar na njivi
krščanske vere prave evangelijske
primešalo se ljulike je zmot,
to mora se popleti iz pšenice! ...
Oči odpreti hočem jaz rojakom,
da vidijo, da sije sonce božje!
Jaz hočem, da spozna Slovenec tudi,
pokaj ustvaril glavo mu je Bog ...

(Aškerc, A., 1985: Zbrano delo, tretja knjiga. Ur. France Bernik. Ljubljana: DZS.)

Priloga 6: Naloge ob pesnitvi (tretja skupina)

3. skupina

Pred sabo imate odlomek iz Aškerčeve zgodovinske epske pesnitve. Za manj znane besede poiščite razlago v SSKJ.

Tiho preberite odlomek. Povzemite sporočilo.

Poskusite ugotoviti, kateri resnični osebnosti iz slovenske zgodovine je Aškerc posvetil pesnitev ob 400-letnici njenega rojstva.

Pripravite se na glasno branje odlomka (po **vlogah**).

Priloga 7: Neumetnostno besedilo z naslovom Primož Trubar (učenci ga poslušajo)

Primož Trubar se je rodil na posestvu turjaških grofov na Raščici pri Velikih Laščah oz. v neposredni bližini okoli leta 1508. Kraja in datuma rojstva ni mogoče zagotovo določiti, ker krstnih matičnih knjig takrat še niso poznali. Rojen je bil med letoma 1507 in 1509, najbrž ne v mlinu, kjer je danes muzej, ampak 400 m stran v nekdanjem Šklopovem mlinu. Po očetu se je pisal Malnar (= mlinar), Trubar oz. izvirno Trobar se je pisala njegova mati, Trubar pa je ta priimek prevzel najpozneje leta 1526.

Primožev oče je bil pomemben človek v vasi, saj je bil mlinar v mlinu Turjaških, poleg tega pa še tesar in ključar cerkvice sv. Jerneja. Leta 1520 mu je turjaški grof omogočil, da se je šel njegov sin šolat za duhovnika. Pri dvanajstih letih je Primož odšel od doma. Eno leto se je šolal v Reki, nato pa dve leti v Salzburgu, kjer je pridobil temeljno znanje gramatike, dialektike, retorike in nemščine. Preživljal se je s cerkvenim petjem. Potem je odšel v Trst, kjer je postal vodja pevskega zbora in v tamkajšnji stolnici spoznal škofa Petra Bonoma. Postal je njegov osebni strežnik oziroma komornik. Na Bonomovem dvoru je spoznal grške in rimske avtorje, pa tudi sodobne cerkvene in filozofske pisce, kot sta bila Martin Luter in Erazem Roterdamski. Škof Bonomo je uporabljal slovenski, italijanski in nemški jezik, Trubar se je pri njem naučil tudi spretnosti, kot so govorništvo ter poznavanje umetnosti in glasbe.

Ko je bil Primož Trubar star devetnajst let, mu je tržaški škof Peter Bonomo, ki ga je izredno cenil, predal župnijo Loka pri Zidanem Mostu. Jeseni 1527 je Bonomo Trubarja, ki si je želel še naprej študirati, napotil na študij na Dunaj. Zaradi nenehne nevarnosti turških vpadov in napadov so na Dunaju zaprli šolo, ki jo je obiskoval Trubar, in ta se je jeseni 1529 vrnil v Trst k Bonomu. Leta 1530 ga je škof Bonomo posvetil za duhovnika in ga določil za vikarja v župniji sv. Martina v Laškem. Duhovno službo je opravljal v skladu s katoliškim obredom, vendar so zgodnje pridige že spominjale na pridige Erazma Roterdamskega (zelo izobražen teolog in humanist – Nizozemska, 1466/ Švica, 1536 – intelektualno zelo avtonomen kot laični teolog, precej svobodomiseln kritik tedanjih razmer, vendar ne tako radikalen kot Luter). Tamkajšnji farani se niso strinjali z njegovim naukom.

V Ljubljano se je vrnil leta 1536 in nastopil v službo škofijskega vikarja (uradni namestnik kakega cerkvenega predstojnika), kjer je pridigal slovensko in nemško. Zaradi njegovih nazorov se je zganil deželni glavar Kranjske Nikola Juršič in leta 1540 bi Trubar skoraj pristal v ječi, če ga somišljeniki ne bi posvarili in se je ponovno zatekel v Trst pod okrilje škofa Bonoma. Bonomo je kmalu dosegel pri ljubljanskem škofu Kacijanarju, da je Trubarja imenoval za kanonika. V novo službo kanonika (duhovnik, ki ga imenuje škof za svojega svetovalca) in stolnega pridigarja v Ljubljani je stopil leta 1542. Tu je dokončno oblikoval svoj jezik in postal izjemen govornik. Njegovi zavezniki so bili predvsem plemstvo in meščani.

Pod novim škofom Urbanom Tekstorjem, ki je bil vnet katolik in goreč nasprotnik »novovercev«, je Trubar bil premeščen v Šentjernej na Dolenjskem, kjer je dobil službo vikarja. Tam naj bi uredil gospodarstvo župnije. Trubar je bil pravočasno obveščen, da je to zato, da bi ga odstranili, in se je skril na varno. Po nekaj mesecih skrivanja ga je ljubljansko cerkveno sodišče izobčilo, mu zaplenilo hišo v Ljubljani, šentjernejsko župnijo in celjski beneficat, posvetno deželno sodišče pa ga je obsodilo na zapor. Zelo ga je prizadela izguba njegovih knjig. Trubar je moral l. 1548 skrivaj pobegniti v Nemčijo. Z begom je postal še deželni odpadnik.

Še istega leta se je odpravil v Nürnberg. Tam se je šele zavedel, kakšno kulturno siromaštvo vlada v od Turkov opustošenih slovenskih deželah. Kasneje je Turke omenjal v vsaki izdani knjigi kot največjo nesrečo in stalno nevarnost za zahodno civilizacijo. V Rothenburgu je dobil službo drugega pridigarja. Kmalu se je oženil z Barbaro, hčerjo Mateja Sitarja iz Kranja, prestopil k augsburški veroizpovedi (največja protestantska »organizacija«) in postal pravi protestant. Po Barbarini smrti se je še dvakrat poročil. Vključil se je v protestantizem kot eden najpomembnejših reformatorjev svoje dobe. Začel je pisati knjige v slovenskem jeziku, da bi njegovi Slovenci razumeli novo vero.

Leta 1550 je v Rothenburgu sestavil Katekizem in Abecednik. Katekizem vsebuje nekaj poglavij iz protestantskega nauka, sedem pesmi, dve molitvi in pridigo. Abecednik na 8 straneh pa je namenjen učenju branja. Oba sta bila napisana v slovenskem jeziku, a v gotski pisavi.

Na težave pa je naletel, ko je hotel knjigi natisniti. V Nürnbergu tiskarji zaradi strogih pravil niso hoteli natisniti verske knjige, še posebej ne take, ki je niso razumeli. Našel pa je tiskarja v Tübingenu. Knjiga je dejansko izšla v začetku leta 1551, čeprav je šla v tisk leto prej, in sicer brez avtorjevega pravega imena, namesto tega je v naslovu naveden »rodoljub ilirski«, pa tudi tiskar se je skrnil za izmišljenim imenom Jernej Škrjanec na Sedmograškem. Tako je postal začetnik slovenske književnosti.

Trubar je avtor 22 knjig v slovenščini in dveh v nemščini. Poleg tega je napisal 10 predgovorov za dela drugih avtorjev v nemščini.

Trubarjeva dela so prevodi verskih besedil. Vsak izmed teh prevodov je opremljen z uvodom, razlago ali posvetilom v slovenskem ali/in nemškem jeziku. Vsa njegova dela, razen prvih dveh, ki sta napisani v gotici, so napisana v latinici. Njegovo delo obsega celoten prevod nove zaveze, iz stare zaveze pa prevod Davidovih psalmov (1566). Poleg tega je objavljala katekizme v vezani in nevezani besedi in sestavil pravilnik protestantske cerkve - Cerkovna ordninga (1564). Ta temelji na zah-

tevi, da se mora bogoslužje na Kranjskem, Štajerskem in Koroškem (notranji Avstriji ali Karantaniji) opravljati v slovenskem jeziku. S tem delom je Trubar nehote posegel v odnose med deželnim plemstvom, ki ga je podpiralo, in avstrijskim nadvojvodo, ki se je čutil ogroženega, saj je ta zakonik posegal tudi v njegove deželne pravice.

Trubar je ob svojem pisanju imel pred očmi vse Slovence, ne glede na njihove takratne politične meje. Že v svoji prvi knjigi je pisal »vsem Slouencom«. Tudi kadar je uporabljal ožja deželna imena, kot so »kranjski« ali »Kranjec«, je vselej dodal tudi širši narodni izraz »Slo- uenec« ali »Slouen« in »slouenski«. Pogosto je naštel tudi vse slovenske pokrajine in »deželne narečne skupine«. To priča o visoki narodni zavesti v takratni dobi.

Viri

- Primož Trubar. Dostopno: http://sl.wikipedia.org/wiki/Primo%C5%BE_Trubar (21. 11. 2013).
- Primož Trubar in Trubarjeva domačija na Rašici. Dostopno: <http://www.megakviz.si/MegaKviz.aspx?archive=yes&pid=2> (21. 11. 2013).

Priloga 8: Neumetnostno besedilo z naslovom Reformacija, turški vdori in kmečki upori (učenci ga tiho berejo)

Reformácija je bilo versko, kulturno in politično gibanje v 16. stoletju, katerega cilj je bil preurediti (odpraviti nepravilnosti in nemoralo) rimskokatoliško cerkev. Poimenovanje izhaja iz latinske besede »reformare«, ki pomeni preoblikovati, preurediti, obnoviti.

Njen začetnik je nemški duhovnik Martin Luter, ki je 31. oktobra 1517 na vrata cerkve v nemškem mestu Wittenberg pribil list s 95 tezami, s katerimi je obsojal tedanje ravnanje rimskokatoliške cerkve. Glavna spodbuda za to dejanje je bilo prodajanje odpustkov in cerkvenih služb, s katerim je Cerkev želela zaslužiti denar za gradnjo bazilike sv. Petra v Rimu. Luter je sprva zahteval le reformo katoliške cerkve, ker pa ga je ta zavrnila, se je oblikovala nova cerkvena organizacija, luteranska cerkev. Zahtevali so vrnitev k prvotnemu krščanstvu, idejam pa so se pridružili tako plemiči in meščani kot kmetje. Lutra je papež zaradi upora izobčil iz Cerkve, kasneje pa ga je izobčil tudi cesar. Zaradi reformacije je prišlo do razkola v Cerkvi; na severu Evrope so bili, grobo rečeno, protestanti, na jugu pa katoliki. Luter je med drugim zahteval naslednje: naj bo cerkev revna in preprosta; prav tako bogoslužje; čaščenje svetnikov in relikvij se mora končati; cerkev se ne sme postavljati nad državo; **vsak vernik naj sam bere Sveto pismo v svojem maternem jeziku**. Reformacija se je razširila po vsej Evropi. Po drugih deželah so svoje nauke, podobne Lutrovim, širili Jean Calvin in Huldreic Zwingli v Švicji, hugenoti v Franciji in drugi. V Angliji se je kralj Henrik VIII. odločil, da bo prekinil odnose s papežem in osnoval samostojno anglikansko cerkev, katere poglavar je angleški kralj.

Protestantizem je versko gibanje, ki priznava sveto pismo za edino avtoriteto in se je v času reformacije v srednji do pozni renesansi v Evropi odcepilo od rimskokatoliške cerkve.

Zahteva, naj vsak vernik bere Sveto pismo v maternem jeziku, je pomembno vplivala na razvoj književnosti v ljudskih jezikih, med drugim tudi na slovensko. V obdobju reformacije so napisali prve slovenske knjige. Leta 1550 je Primož Trubar izdal **Abecednik** in **Katekizem**. Ker pred njim ni še nihče pisal v slovenskem jeziku, je moral Trubar dobesedno narediti ustrezni črkopis. Prvi je uporabil izraz Slovinci. **Sebastijan Krelj**

je Trubarjev črkopis še izboljšal, prav tako ima zasluge za čistejši jezik, saj se je v primerjavi s Trubarjem bolj dosledno izogibal narečnim izrazom in germanizmom. Njegovo najbolj znano delo je ***Otročja biblija. Adam Bohorič*** je Trubarjev črkopis s Kreljevimi popravki zakonil, in sicer v svoji slovnici ***Zimske urice***. Zelo znan je tudi po tem, da je v predgovoru k slovnici govoril o združitvi vseh Slovencev. **Jurij Dalmatin** je s prevodom celotnega svetega pisma v slovenščino dosegel vrh slovenske protestantske književnosti. Protestantske knjige so izhajale do l. 1595.

Slovinci so v tem času bili slabše družbeno, politično in kulturno razviti. Živel so razdeljeni na pokrajine in pod tujo nadoblastjo (Habsburžani), tudi njim niso priznavašali Turki, kmetje so se dvakrat uprli. Gibanju so se tako pridružili vsi sloji, fevdalci so od njega pričakovali osvoboditev izpod nadoblasti, meščani večji gospodarski razvoj, kmetje pa boj za staro pravdo in zavražitev turških vdorov. V resnici nam je v tem obdobju zgodovine gibanje dalo marsikaj: prvi knjigi, s katerima je slovenščina postala knjižni jezik; cerkvene obrede v slovenščini; prevod Biblije; prvo tiskarno, stanovsko knjižnico, stanovske šole (mestne ali cerkvene šole za določen poklic).

Turški vpadi na slovensko ozemlje so potekali od 15. do 16. stoletja. Vojska osmanskega imperija je večkrat vdrla v habsburške dežele in jih oplenila. Današnja Slovenija je bila takrat razdeljena na dežele (Kranjska, Štajerska, Koroška, Goriška in mesto Trst). **Kmečki upori na Slovenskem** je skupno ime za serijo kmečkih uporov, ki so se odvijali na ozemlju današnje Slovenije v razdobju dobrih 250 let. V 15. in 16. stoletju je v slovenskih deželah od kmetijstva živelo približno 95 % prebivalstva. Zaradi turških upadov in vojn ter zaradi različnih boleznih in davkov se je njihov socialni položaj vse bolj slabšal. Kmetje so se v obdobju dobrih 250 let kar nekajkrat uprli svojim gospodom.

Viri

- Kos, J., 2009: Svet književnosti 1: učbenik. Maribor: Obzorja.
- http://sl.wikipedia.org/wiki/Primo%C5%BE_Trubar [21. 11. 2013].
- <http://www.megakviz.si/MegaKviz.aspx?archive=yes&pid=2> [21. 11. 2013].

Priloga 9: Naloge ob neumetnostnih besedilih

Primož Trubar

Tvoja nova naloga je podobna prejšnji, le da tokrat izhodiščnega besedila, s pomočjo katerega boš dopolnil/-a svoje vedenje o Primožu Trubarju, ne boš bral/-a, ampak poslušal/-a.

Ob poslušanju prvega dela besedila dopiši še več krajev, v katerih je živel in delal Primož Trubar; opiši odnos med škofom Bonomom in Trubarjem ter si zapiši in zapomni kaj o težavah, ki jih je imel zaradi svoje naklonjenosti protestantskim idejam.

Ugotovi, katere težave je moral rešiti Trubar kot prvi slovenski pisec in kako jih je rešil.

Reformacija, turški vdori, kmečki upori

Pred sabo imaš besedilo, s pomočjo katerega boš dopolnil/-a miselni vzorec v svojem zvezku in tako postopno prišel/prišla do celostne podobe časa, o katerem govorimo.

Zapisuj si samo ključne besede, ki ti bodo pomagale, da se spomniš vsebine. Ne pozabi, da veliko od tega že veš (zgodovina v 8. razredu, sklop Slovenski jezik skozi stoletja pri slovenščini na začetku šolskega leta) in se moraš samo spomniti, da si to že nekje slišal/-a.

Zaključek dela

S pomočjo vsega, kar si si zapisal/-a in zapomnil/-a ter v sodelovanju s sošolci v zvezek zapiši strnjeno besedilo o Primožu Trubarju in njegovem času. Naslov: Primož Trubar in reformacija.

Pripravi se na predstavitev povzetka.